

УДК 001.8

К.М. СИТНИК, Т.В. АНДРІАНОВА

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України
вул. Терещенківська, 2, Київ, 01601, Україна

ГЕНІАЛЬНИЙ СИН УКРАЇНИ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ВЕРНАДСЬКИЙ

У статті, присвяченій 150-річчю від дня народження академіка В.І. Вернадського, наведено огляд діяльності вченого та його зв'язків з Україною. Подано короткий нарис про діяльність Комісії з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського НАН України від часів її започаткування, висвітлено участь у її роботі провідних учених НАН України. Показано актуальність положень В.І. Вернадського щодо планетарного значення рослинного покриву та всього живого, викладених ним біогеохімічних принципів, а також засад державності та професійності Академії, необхідності розвитку широкого комплексу наук для прогресу суспільства.

Ключові слова: В.І. Вернадський, розвиток науки, Українська Академія наук, Україна, Комісія з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського.

Ви знаєте, як мені люба Україна і як глибоко українське відродження проймає мій національний і особистий світогляд, і я вважаю, що мені судилося велике щастя взяти у ньому участь.

*З листа В.І. ВЕРНАДСЬКОГО до М.П. ВАСИЛЕНКА
від 20.04.1921 р.*

Володимир Іванович Вернадський — одна з найвидатніших постатей ХХ ст., чия діяльність тісно пов'язана з Україною, її культурним та інтелектуальним поступом. Академік В.І. Вернадський широко відомий у світі як природознавець, мислитель, філософ, талановитий організатор науки, громадський і політичний діяч. Геній ученого відіграв величезну роль у розвитку мінералогії та геології, геохімії і радіогеології, біогеохімії та ґрунтознавства, історії науки і суспільствознавства. Він став засновником багатьох нових наук і наукових напрямів, створив основні засади концепції ноосфери. Стрижнем наукової творчості та громадської діяльності В.І. Вернадського стала проблема

стосунків між людиною і природою: йому вдалося усвідомити й докладно аргументувати зв'язок між живим і неживим, створити вчення про біосферу та перетворення її на ноосферу під впливом розвитку цивілізації та наукової думки.

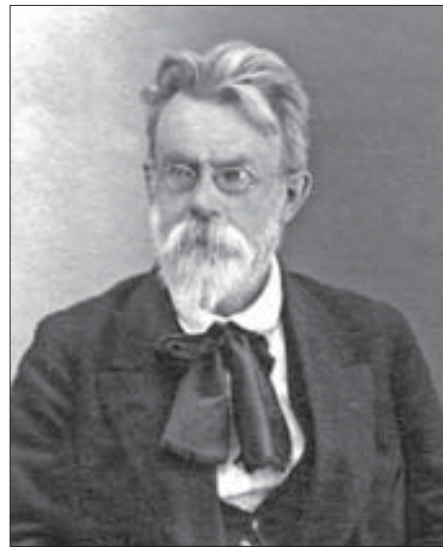
Комісія з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського НАН України (далі Комісія) здійснює наукову організацію та координацію всіх робіт, пов'язаних із творчим надбанням ученого-мислителя, розвитком і популяризацією його ідей, збереженням і публікацією наукових праць та епістолярного архіву. З ініціативи Комісії в НАН України проводять конференції та семінари, організовують виставки, готують публікації в наукових виданнях і засобах масової інформації. Склад Комісії з роками змінюється, але всі

© К.М. Ситник, Т.В. Андріанова, 2013

вчені з різних галузей знань, які в процесі роботи близько доторкнулися до світогляду В.І. Вернадського, назавжди лишаються в полоні його ідей, поставлених перед суспільством проблем, що потребують знань і вмінь прийдешніх поколінь, і продовжують дослідження його надбання.

Весняними днями 2013 р. наукова спільнота відзначає 150-річний ювілей з дня народження академіка В.І. Вернадського. Для України його ім'я має виняткове значення в царині науки і культури. З дитинства пов'язаний з Україною безліччю родинних і дружніх зв'язків, він відчував свою причетність до української культури, повертаючись на цю землю в різні періоди свого життя. В.І. Вернадський став засновником Української Академії наук і Національної бібліотеки України, послідовно відстоював свою позицію щодо гармонійного розвитку фундаментальних і прикладних наук як основи для розбудови виробничих сил України, раціоналізації народного господарства і вдосконалення політико-правової системи нашої держави. Залишилися на часі й потребують творчого осмислення його ідеї щодо пріоритету інтересів науки й освіти над політизованими вимогами державних органів управління ними, консолідації академічних сил задля реалізації громадянських прав, розуміння національно-освітнього руху як показника прагнень народу до піднесення своєї культури, вдосконалення устрою вищої школи та її професіоналізації.

Навіть через багато років ми відкриваємо невідомі сторінки життя і наукової творчості видатного енциклопедиста і природознавця в період зміни політичних формацій та державного устрою, реорганізації науки в першій половині ХХ ст. Комісія з розробки наукової спадщини академіка В.І. Вернадського, створена, згідно з постановою Президії АН УРСР № 299 від 24 вересня 1987 р., під час підготовки до святкування 125-річчя від дня народження В.І. Вернадського, виявилася необхідною ланкою у функціонуванні Академії, допомагаючи не лише організувати ювілейні заходи і наукові публікації, а й проводити пошук, осмислювати і координувати

Володимир Іванович Вернадський,
початок 1920-х років

подальше вивчення численних матеріалів із творчого доробку вченого. Після проведення урочистостей Комісія продовжила свою діяльність при Президії АН УРСР, згодом НАН України, маючи на меті роботу в архівах, публікацію й коментування наукових праць, щоденників та епістолярного спадку академіка В.І. Вернадського, популяризацію концепції ноосфери, ідей і результатів досліджень великого вченого, а також сприяння поширенню сучасних наукових знань.

Понад два десятиліття (з 1987 до 2010 р.) Комісію очолював ініціатор її створення академік НАН України К.М. Ситник. Вона стала трибуною для провідних науковців, переважно представників відділень наук про Землю, хімії, загальної біології, а також історії, філософії та права НАН України.

Комісія успішно розпочала свою діяльність з участі в підготовці та проведенні святкових заходів, присвячених 125-річчю від дня народження В.І. Вернадського. У доповіді на урочистому ювілейному засіданні президент НАН України академік Б.Є. Патон підкреслив головні риси В.І. Вернадського як ученого і мислителя — *«прагнення до глибоких узагальнень, філософського осмислення найфундаментальніших підвалин всесвіту, до*

створення цілісної картини світобудови» [1]. Організаційними зусиллями Комісії та безпосередньо її голови в ті дні було проведено багатогалузевий науковий симпозіум «Учення В.І. Вернадського про біосферу і проблеми охорони природного середовища» (Київ) та Конференцію з питань науки і техніки (Одеса); відбулися сесії наукових товариств, конференції у вищих навчальних закладах Києва, Полтави, Сімферополя [2]. З ініціативи бюро Комісії у квітні 1988 р. Відділення наук про Землю організувало наукову конференцію та святкові читання академіка В.І. Вернадського, під час яких працювали секції методології науки і наукознавства, історії наук про Землю, історії біології, хімії, фізики, астрономії, математики, механіки, техніки. Згодом історіографічні та історико-філософські тенденції ювілейних засідань знайшли продовження в подальшій роботі Комісії.

До бюро першого складу Комісії (1987–1990) входили академіки НАН України К.М. Ситник, М.П. Щербак, В.І. Шинкарук, а також д.е.н. Г.М. Добров, к.г.-м.н. М.С. Стеценко, к.і.н. О.М. Апанович, к.г.-м.н. А.І. Шевченко. Крім того, активну участь у роботі бюро брали члени Комісії: академік А.В. Чекунов; члени-кореспонденти В.І. Беляєв і М.А. Голубець; д.г.-м.н. Е.В. Соботович, д.і.н. В.П. Хижняк, к.і.н. Л.А. Дубровіна, к.б.н. А.В. Гордецький, к.ф.-м.н. Ю.О. Храмов, к.б.н. С.П. Руда та ін¹. Ученими секретарями Комісії в різні роки її діяльності, у період 1987–2010 рр., були к.г.-м.н. М.С. Стеценко, к.г.-м.н. А.І. Шевченко, к.б.н. М.В. Шевера, к.б.н. В.В. Шмиговська, к.б.н. Т.В. Андріанова.

Ім'я академіка В.І. Вернадського нерозривно пов'язане з Україною. Хоча він і народився 12 березня 1863 р. у Санкт-Петербурзі, проте за походженням мав українське козацьке коріння. Батьки В.І. Вернадського були киянами: батько, Іван Васильович Вернадський², —

професор політичної економії і статистики Київського університету св. Володимира, мати, Ганна Петрівна Вернадська (Константинович), — вихованка приватного пансіону графині Левашової. Частина дитинства майбутнього вченого пройшла в Україні, куди він часто приїжджав з батьками. Більше того, через хворобу батька з 1868 по 1873 рр. Вернадські проживали в Харкові, де Володимир закінчив три класи класичної гімназії. В родині знали українську мову, були живі українські національні традиції. Мальовнича українська земля живила жагу молодого Вернадського до пізнання таємниць природи, сприяла його потягу до природознавства, що й зумовило вибір такого фаху на фізико-математичному факультеті Санкт-Петербурзького Імператорського університету.

Монографія «В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине» [3] стала важливим базовим доробком Комісії, ґрунтовною спробою проаналізувати наявні факти й архівні документи щодо впливу В.І. Вернадського на розвиток науки в Україні, його наукового розроблення вчення про живу речовину, біосферу і ноосферу. Видання містило раніше неопубліковані матеріали — нотатки, виступи, спогади, щоденникові записи. Книга викликала значний резонанс у суспільстві і привернула ще більшу увагу до праць цього титана науки.

Перші зв'язки наукової творчості В.І. Вернадського з Україною датовано 1890 р., коли молодий учений, працюючи в експедиції В.В. Докучаєва, брав участь у вивченні та картуванні ґрунтів Полтавської губернії. Тут, у Кременчуцькому й Полтавському повітах, були проведені важливі спостереження, які через чверть сторіччя знайшли втілення в його розробленнях біогеохімічних ідей [4]. Упродовж наступних 30 років В.І. Вернадський майже щороку приїздить в Україну, де працює чи відпочиває, надихаючись новими

¹ Звання та наукові ступені членів Комісії наведено згідно часу підписання відповідних постанов Президії НАН України щодо її складу.

² Вернадський Іван Васильович (1821–1884) — син лікаря, професор Київського університету св. Володи-

мира (з 1849 р.), Імператорського Московського університету (з 1850 р.), Головного педагогічного інституту Санкт-Петербурга (з 1856 р.), директор Державного банку в м. Харкові, член Лондонського статистичного товариства (з 1958 р.), батько академіка В.І. Вернадського.

думками та ідеями. Матеріали, зібрані в його численних поїздках по Україні — у Дрогобич і Борислав (1894), Кременчук, Лубни й Полтаву (1901), Житомирську і Полтавську губернії (1904), Рівненський повіт Волинської губернії (1909), як і дані експедицій до Криму, на Кавказ та Урал, у Забайкалля й Оренбурзьку губернію, було покладено в основу новаторських праць з мінералогії і кристалографії, геохімії та радіогеології.

У 1913 р. родина Вернадських купує земельну ділянку в селищі Шишаки Полтавської губернії та будує садибу в староукраїнському стилі на лівому березі річки Псел. Саме тут Володимир Іванович почав обмірковувати базові ідеї вчення про біосферу та роль живої речовини в структурі земної кори, а в 1916 р. пережив надзвичайне творче піднесення, коли розрізнені думки щодо живої речовини і факти з історії Землі почали складатися в теоретичну систему. Фундаментальні узагальнення наступних років продовжили процес створення новітніх геохімічних і біосферних підходів до розуміння глобальних планетарних процесів, що відбуваються на Землі.

Другому складу Комісії (1990–1998) (академіки К.М. Ситник, В.І. Шинкарук і М.П. Щербак, чл.-кор. В.М. Шестопапов, д.б.н. Я.П. Дідух, д.ф.н. В.І. Онопрієнко, д.т.н. М.І. Сенченко, к.г.-м.н. А.І. Шевченко, С.М. Кіржаєв, д.ф.-м.н. Ю.О. Храмов, А.П. Брайон і М.І. Крячко) випала честь опрацювати й підготувати до друку архівні матеріали щоденників великого вченого за 1917–1921 рр. — період, коли він найтісніше був пов'язаний з Україною [5, 6]. Секретар Комісії, а згодом заступник голови, Антоніна Іванівна Шевченко, авторитетний і відданий дослідник творчого спадку академіка В.І. Вернадського, була також відповідальним секретарем Науково-редакційної ради під час підготовки архівних рукописів до друку і працювала під натхненним керівництвом голови Ради академіка К.М. Ситника. Активну участь у виданні рукописів брала й Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

Щоденники В.І. Вернадського, опубліковані двома книгами, висвітлюють науковий пошук, організаційну діяльність і приватні

стосунки з близькими людьми, культурними і громадськими діячами в буремні роки війни, зламу старого державного устрою, розбудови нових інституцій. Щоденникові записи є унікальним джерелом для вивчення формування наукових ідей і розвитку світогляду вченого, хронікою його наукової та громадської діяльності в 1917–1921 рр. Підготовку до друку і написання коментарів до цих документів здійснювали в тісній співпраці з Комісією з вивчення наукової спадщини академіка В.І. Вернадського РАН. Ця робота спонукала російських учених до подальших публікацій інших багаторічних щоденникових записів Володимира Івановича за редакцією д.г.-м.н. В.П. Волкова.

Опрацьовані архівні записи займають важливе місце в науковому спадку В.І. Вернадського. Вони викликають постійний інтерес фахівців різних галузей, адже основні положення про живу речовину були окреслені вченим саме під час перебування в Україні в 1917–1921 рр.: у Полтаві, Києві, Сімферополі, в селищі Шишаки і на Старосільській біологічній станції. У цей період він складає програму з вивчення ролі живих організмів у геохімічних процесах, безпосередньо проводить наукові студії цього напрямку, готує рукописи «Об участии живого вещества в создании почв», «Живое вещество в земной коре и его геохимическое значение», в яких формулює головний висновок про планетарне й космічне значення живої речовини [3]. Пізніше, у 1922 р., коли В.І. Вернадський покинув Україну і перебував у довгостроковому закордонному відрядженні (1922–1926), він доповів про хід і результати досліджень з біогеохімії в Паризькій академії наук. Володимир Іванович вважав цей виступ першою закордонною доповіддю нещодавно організованої Української Академії наук.

Учений сформулював два головних біогеохімічних принципи про те, що біогеохімічна біогенна енергія в біосфері прямує до свого максимуму та що виживають у процесі еволюції ті види, які сприяють збільшенню біогенної геохімічної енергії завдяки своєму життю. Він ясно показав планетарне

Обкладинка монографії В.І. Вернадського
«La Géochimie» (1924)

значення рослинного покриву та всієї живої речовини для всіх зовнішніх оболонок Землі, а також що немає могутнішої постійно діючої хімічної сили, ніж уся сукупність живих організмів. У цей період опубліковано такі важливі праці В.І. Вернадського, як монографія «La Géochimie» (1924), стаття «L'autotrophie de l'humanité» (1925) і монографія «Біосфера» (1926) [7–9].

Створена в тісному зв'язку з біогеохімією та вченням про живу речовину концепція біосфери є одним із визначних філософських узагальнень у галузі природознавства. Подальший її розвиток змінив природознавчі уявлення про Всесвіт і дозволив об'єднати в одному світогляді вчення про біосферу й науково-технічну діяльність людства та її результати. Зростаючий геохімічний і геофізичний вплив людини на структуру й організацію біосфери цікавив ученого все життя. Вершиною його творчості і філософської думки стало формулювання концепції ноосфери як якісно нового стану біосфери,

ознакою якого є існування та розвиток сфери розуму. У своїх останніх працях «Несколько слов о ноосфере» (1944), «The Biosphere and the Noosphere» (1945) В.І. Вернадський писав про поступові еволюційні перетворення біосфери Землі під впливом людини, як рушійної геологічної сили, у новий її стан — ноосферу [10, 11]. Він наголошував на ролі людини у трансформаціях структури та функціонуванні біосфери, на провідній ролі людського розуму і наукової думки, що зумовляють прогрес, збереження та перетворення біосфери.

Геніальність ученого виявилася і в тому, що коло його наукових інтересів було надзвичайно широким: багаторічні біогеохімічні дослідження в галузі радіоактивності; аналіз хімічної будови Землі; звернення до філософських питань проблеми часу, вивчення проблеми симетрії в живій речовині, різних станів простору; аналіз ролі наукової думки як планетарного явища. Багатогранний науковий спадок академіка В.І. Вернадського з роками все більше привертає увагу спеціалістів різних наукових галузей. Сформульовані ним принципи організованості та цілісності наукової картини світу, взаємозв'язку в розвитку планетарних процесів, засади концепції ноосфери і його гуманістичний світогляд відкривають якнайширші перспективи для об'єднання зусиль учених різних напрямів досліджень з метою запобігання і виходу з екологічних та економічних загроз, переосмислення духовних канонів сучасності.

Одним зі здобутків Комісії під головуванням академіка К.М. Ситника стали запровадження й організація щорічних, починаючи з 1991 р., читань академіка В.І. Вернадського. Зазвичай засідання відбуваються 12 березня, у день народження великого вченого, і збирають провідних фахівців різних галузей науки — природознавців, філософів, істориків. Тривалий час базовою інституцією цих зібрань був Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Останніми роками ініціативну участь у щорічних читаннях бере Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського на чолі із заступником голови

Комісії академіком О.С. Онищенком, що надає заходам культурно-просвітницького спрямування.

Доповіді, виголошені ще під час перших читань, опубліковано в науковому збірнику «Чтения академика Владимира Ивановича Вернадского (1991–1992)» [12]. Найбільш пам'ятними були виступи «Экологическая нравственность в эпоху ноосферы» академіка Д.М. Гродзинського, «В.И. Вернадский о нравственном облике ученого» д.ф.н. І.І. Мочалова і д.ф.н. В.І. Онопрієнка, «Преодоление отчуждения живого вещества – важнейшая задача современной цивилизации» д.б.н. В.О. Межжеріна, «Нравственная ориентация биосферологии В.И. Вернадского» к.ф.н. М.М. Кисельова.

На читаннях розглядали питання моральності в науці (1991–1993), ставлення В.І. Вернадського до різних наук (2001), вивчення живої речовини і розвитку ґрунтознавства в Україні (1994, 2009), геохімічних підходів в екології (1995), еколого-ноосферних ідей ученого (2006), геологічних поглядів В.І. Вернадського і розвитку антропогенної геології в Україні (1996), енергетичної безпеки (2005), ноосферного періоду в історії Землі (1997), філософських і ноосферних ідей ученого (2004, 2007, 2009–2011), розвитку сучасної хімії в розрізі ноосферних ідей (2011), громадянської позиції В.І. Вернадського (1998, 2001), створення і перших років функціонування Української Академії наук (1999), державницької та політичної діяльності В.І. Вернадського (2000, 2008), його діяльності як організатора науки й освіти (2012). З доповідями виступали голова і члени Комісії, провідні вчені України, науковці з Росії та Білорусі. Учасники засідань мали змогу почути блискучу наукову думку академіків НАН України С.А. Андронати, М.В. Багорова, В.Г. Бар'яхтара, С.В. Волкова, Д.М. Гродзинського, П.Ф. Гожика, І.Ф. Кураса, Ю.А. Левенця, В.І. Лялька, А.Г. Наумовця, О.С. Онищенка, М.В. Поповича, Л.Г. Руденка, К.М. Ситника, Е.В. Соботовича, М.П. Щербак, а також дізнатися про результати наукових пошуків членів-кореспондентів НАН Ук-

раїни Р.Я. Белевцева, Я.П. Дідуха, Л.А. Дубровіної, О.М. Пономаренка, А.П. Травлєєва, д.г.-м.н. Е.Я. Жовинського, д.ф.н. В.С. Крисаченка, д.е.н. Б.А. Малицького, д.г.-м.н. Б.Ф. Міцкевича, д.ф.н. В.І. Онопрієнка, д.г.-м.н. В.І. Павлишина, д.б.н. О.О. Протасова, д.т.н. М.І. Сенченка; ознайомитися з ґрунтовними доповідями к.і.н. О.М. Апанович, к.б.н. С.К. Ситника, к.ю.н. І.Б. Усенко, к.б.н. М.В. Шевери. Значний інтерес викликав виступ В.І. Бочкарьова з Національного антарктичного наукового центру, присвячений 15-річчю антарктичної станції «Академік Вернадський» (2010), та демонстрація фільму про життя полярників і дослідження природи Антарктики.

Читання академіка В.І. Вернадського стали трибуною для пропагування досягнень загальноприродничих, гуманітарних і, певною мірою, технічних наук; можливістю звернутися до ідей і витоків заснування Української Академії наук.

Особливим видався 2008 р., коли проходило святкування 145-річчя з дня народження академіка В.І. Вернадського. До складу Комісії (2007–2010) входили академіки НАН України К.М. Ситник, О.С. Онищенко, В.В. Гончарук, В.М. Шестоपालов, Д.М. Гродзинський, П.Ф. Гожик, В.С. Підгорський і М.В. Попович, члени-кореспонденти НАН України М.В. Багров і О.Ю. Митропольський, а також д.ф.н. В.С. Крисаченко, д.е.н. Б.А. Малицький, д.ф.н. В.І. Онопрієнка, д.б.н. В.С. Ткаченко, к.б.н. Т.В. Андріанова, к.х.н. Ф.Н. Пацюк, к.б.н. І.Р. Алексеєнко. У березні відбулися традиційні XVIII читання академіка В.І. Вернадського на тему «Політичні і державницькі погляди В.І. Вернадського: проекція в XXI століття» під головуванням академіка К.М. Ситника. Опубліковано ювілейні статті, що узагальнюють і висвітлюють наукову творчість і діяльність В.І. Вернадського в Україні як першого президента УАН, його філософські підходи до науки, її організації та розвитку [13–15]. Крім того, згідно з розпорядженням Президії НАН України від 24 квітня 2008 р., в Академії організували урочисті ювілейні збори в рамках програми «Меридіан Вернадського».

Завдяки плідній співпраці Комісії, Президії НАН України, відповідної Комісії РАН, Фонду ім. В.І. Вернадського 21 травня 2008 р. у Великому конференц-залі НАН України відбулися Наукові читання, присвячені 145-річчю з дня народження В.І. Вернадського, під головуванням президента НАН України академіка Б.Є. Патона. У ході засідання з вітальними доповідями виступили академік Б.Є. Патон; голова Комісії РАН, директор Інституту геохімії та аналітичної хімії ім. В.І. Вернадського РАН академік Е.М. Галімов; президент Фонду ім. В.І. Вернадського к.е.н. К.О. Степанов, який повідомив про надання стипендії Фонду аспіранту Інституту хімії поверхні НАН України Л.Р. Азизовій. Зацікавленість аудиторії викликали доповіді академіків НАН України Е.В. Соботовича «Місце ядерної енергетики в екологічній стабілізації біосфери», Ю.А. Левенця «Проблеми державної влади і політики у науковій спадщині В.І. Вернадського», В.М. Шестопалова «Стратегія здолаття глобальної екологічної кризи та ноосфера»; академіка РАН Е.М. Галімова «Наукові досягнення можуть бути єдиними для всіх», академіка АН Молдови А.Д. Урсула «Новий етап розвитку ноосферології: стійкий розвиток, наука, освіта», чл.-кор. НАН України Г.О. Ковтуна «В.І. Вернадський і академічні витоки хімічної науки в Україні».

За ювілейною програмою «Меридіан Вернадського» було проведено наукову експедицію по місцях, пов'язаних з ім'ям В.І. Вернадського в Україні: до Кременчука і Полтави — за організаційного супроводу члена Комісії, директора Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України чл.-кор. НАН України О.М. Пономаренка; до Сімферополя і Ялти — за підтримки члена Комісії, ректора Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського чл.-кор. НАН України М.В. Багрова.

Масштаб особистості В.І. Вернадського та результати його діяльності з роками не втрачають значущості. Він стояв біля витоків створення Української Академії наук і Національної бібліотеки, був першим президентом

УАН, ректором Таврійського університету. Досвід В.І. Вернадського як академіка Російської Академії наук став у пригоді в період заснування академії в Україні. Відстоювані ним принципи організації науки стали підґрунтям для створення і подальшої розбудови УАН на базових засадах державності та професійності, об'єднання під одним дахом Академії широкого комплексу наук — гуманітарних, природничих і технічних (продуктивних сил), функціонування її як центру координації наукової діяльності і розвитку досліджень в Україні. Тому особливе місце серед праць В.І. Вернадського посідає робота «Научная мысль как планетное явление» [16, 17], написана в 1938–1939 рр. Вона є узагальненням та роздумами про долю наукового пізнання, взаємозв'язок природничих наук і філософської думки, подальшу еволюцію людства. Учений підкреслював, що наука і наукова творчість неможливі без *«одновременно существующих научной организации и научной среды»* [17], а державне фінансування науки необхідне для зростання *«научного знания»* і на цій основі прикладного впровадження її досягнень для розвитку суспільства.

Основною метою роботи Комісії початку ХХІ ст. було опрацювання архівних матеріалів і наявних публікацій щодо діяльності В.І. Вернадського як першого президента УАН. До складу Комісії (2002–2007) входили академіки НАН України К.М. Ситник, І.Ф. Курас, С.В. Волков і О.С. Онищенко, член-кореспондент НАН України П.Ф. Гожик, а також д.б.н. Я.П. Дідух, д.г.н. М.В. Багров, д.б.н. І.А. Козлова, д.ф.-м.н. М.І. Кратко, д.ф.н. В.С. Крисаченко, д.е.н. Б.А. Малицький, д.г.-м.н. О.Ю. Митропольський, д.ф.н. В.І. Онопрієнко, д.б.н. В.С. Ткаченко, к.б.н. В.В. Шмиговська, к.б.н. І.Р. Алексеєнко, к.т.н. О.В. Третьяков і к.г.-м.н. А.І. Шевченко. Результатом багаторічних зусиль стала книга академіка К.М. Ситника і к.б.н. В.В. Шмиговської «Володимир Вернадський і Академія» [18], у якій детально розкрито діяльність і значення вченого-організатора у створенні Української Академії наук, розгортанні її роботи, залученні до неї видатних учених

різних галузей знань. Завдяки енергії та розуму В.І. Вернадського і його колег-однодумців початковий період функціонування Академії виявився надзвичайно плідним для її становлення, а висловлені ідеї знайшли втілення в подальшому розвитку української науки. Підґрунтя цієї монографії становили спогади таких видатних учених, як М.Г. Холодний, В.Л. Комаров, Б.Л. Личков, опубліковані щоденники В.І. Вернадського [5–6], матеріали різних державних архівів України та видання вибраних праць В.І. Вернадського [19]. Під час роботи було враховано численні початкові напрацювання І.І. Мочалова, О.М. Апанович, К.М. Ситника, С.М. Стойка, Г.М. Доброва, В.І. Онопрієнка, Л.С. Депенчук, Л.В. Матвеевої, Л.В. Ковальчук, Ю.О. Храмова, С.П. Рудої, В.А. Кучмаренко, В.М. Багнюка [4, 20–26]. Слід зазначити, що чимало цих дослідників у різні роки були членами Комісії. Підготуванню публікацій і подальшій роботі Комісії сприяли також науково-бібліографічні покажчики праць В.І. Вернадського та літератури про нього з фондів НБУВ [27, 28], видані в 1992 та 2003 рр.

У зазначеній монографії відображено складні історичні процеси, які передували створенню УАН у 1918 р., показано провідну роль В.І. Вернадського в започаткуванні гнучких принципів побудови Академії та напруженого ритму її роботи. Завдяки його наполегливості і творчій організаційній діяльності за короткий період вдалося сформувавши цілком досконалу структуру всієї Академії, залучити до роботи фахівців, які сприяли її подальшій високій професійності й авторитету.

В УАН було організовано відділи: історично-філологічний, фізично-математичний (з розділами основних наук і прикладного природознавства), соціальних наук (із підвідділами юридичних та економічних наук). Водночас створено Національну бібліотеку, Національні музеї — зоологічний, ботанічний, геологічний, палеонтологічний, мінералогічний, антропологічний, Астрономічну обсерваторію, Ботанічний сад, Акліматизаційний сад, низку інститутів і лабораторій, біологічну станцію [14]. Перший рік функ-

ціонування УАН виявився успішним і довів, що ця інституція життєздатна і вкрай потрібна Україні попри всі політичні й воєнні негаразди, дискусії навколо напрямів її діяльності та охоплення всього комплексу наук, використання української мови в науці. Наприкінці надважкого і політично бурхливого 1919 р. УАН уже налічувала 25 установ зі штатом близько тисячі осіб.

Так склалося, що в листопаді 1919 р. В.І. Вернадський вирушає у справах Академії до Ростова, але, опинившись у розпалі військових дій, змушений прямувати до Новочеркаська, потім Єкатеринодара, Новоросійська, і в січні 1920 р. він приїздить до Криму. Упродовж кількох наступних років до Києва він так і не повернувся, проте залишався академіком УАН (пізніше ВУАН і АН УРСР) до кінця свого життя.

Короткий кримський період життя В.І. Вернадського (1920–1921) ознаменувався такими визначними подіями, як обрання його професором, а згодом і ректором Таврійського університету. Вчений першим провів геохімічні дослідження грязьових вулканів Керченського півострова та Азовського моря, радіоактивності Південного берега Криму; з його ім'ям пов'язані знахідки й вивчення родовищ сірки на г. Опук, графіту в прожилках кристалічних сланців біля с. Старий Крим, а також бокситів. У Таврійському університеті він розробив і вперше прочитав курс із геохімії.

Насичене інформацією і гарно проілюстроване видання, присвячене дослідженням, викладацькій і громадській діяльності академіка В.І. Вернадського в Криму [29], підготував до друку один із членів Комісії академік НАН України М.В. Багров із колегами. Презентація книги відбулася під час XV читань академіка В.І. Вернадського в 2005 р. і викликала значну зацікавленість, особливо в тій частині, що описує діяльність В.І. Вернадського як ректора Таврійського університету. Не втрачають актуальності поставлені ним питання щодо доступності вищої освіти, розширення фінансування науково-освітніх установ, академічних свобод і університетського самоврядування, піднесення

морального авторитету професорсько-викладацького складу. Він передбачив провідне значення вищої школи в інтернаціоналізації освіти як першого кроку до ноосферизації суспільного буття, що залишається стратегічною метою і в нашому тисячолітті, зумовлюючи необхідність спрямування вітчизняної системи освіти на інтеграцію в міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Після від'їзду з Сімферополя наприкінці лютого 1921 р. В.І. Вернадський тільки короткими наїздами бував в Україні. Роки наукових пошуків і філософських роздумів, науково-організаційна робота, зустрічі з багатьма вченими, громадськими й культурними діячами в Україні стали запорукою подальшого інтенсивного листування академіка. Багатогранність і глибина наукових інтересів В.І. Вернадського зумовила широке коло його спілкування, свідченням чого є багата епістолярна спадщина вченого. Серед його дописувачів в Україні були його учень і директор Українського геологічного комітету (1918–1927) Б.Л. Личков, члени Академії О.О. Богомолець, Є.С. Бурксер, М.П. Василенко, К.Г. Воблій, Є.П. Вотчал, А.Ю. Кримський, В.І. Липський, В.І. Лучицький, П.А. Тутковський, О.В. Фомін, М.Г. Холодний, Б.І. Чернишов та інші. Навіть залишивши в 1921 р. Україну, В.І. Вернадський підтримує зв'язок з Українською Академією наук. У 1920–1930-ті роки він надсилав в УАН, а також деяким ученим свої праці з Петрограда, Парижа, Праги, а пізніше і з Москви.

Дослідникам творчості та життєвого шляху академіка В.І. Вернадського його епістолярний спадок дає можливість зрозуміти й уточнити важливі моменти біографії, визрівання наукових задумів і філософських ідей, формування громадянської позиції в ті нелегкі часи. У листах простежується інтерес вченого до діяльності УАН, роботи й успіхів друзів, колег, функціонування Старосільської біологічної станції, розвитку Ботанічного саду та подальшої долі цих установ. Займаючись питанням вивчення живої речовини, В.І. Вернадський намагався підтримувати зацікавленість українських учених

(О.В. Фоміна, В.І. Липського, М.Г. Холодного та ін.) у зазначеній галузі. З цим науковим напрямом пов'язана його різнобічна науково-організаційна діяльність, передусім на Старосільській біологічній станції під Києвом, згодом утворення відділу живої речовини при КЕПС у Петрограді, який пізніше завдяки зусиллям В.І. Вернадського перетворився на Біогеохімічну лабораторію — основу Радієвого інституту. Листи зберегли важливі деталі організації цих установ та ініціатив вченого в розвитку таких наук, як радіогеологія, радіохімія, біогеохімія. У той час зоологи й ботаніки з України всіляко сприяли в проведенні досліджень, надсилали деякі матеріали. Розвиток ідей В.І. Вернадського відображено в численних його публікаціях і результатах роботи різних наукових груп.

Члени другого (1990–1998) і третього (1998–2002) складу Комісії (академіки НАН України К.М. Ситник, С.В. Волков, М.А. Голубець, І.Ф. Курас, О.С. Онищенко, В.А. Смолій, Е.В. Соботович і М.П. Щербак, члени-кореспонденти НАН України П.Ф. Гожик і А.П. Травлеєв; д.б.н. Я.П. Дідух, д.ф.н. В.С. Крисаченко, д.е.н. Б.А. Малицький, д.г.-м.н. О.Ю. Митропольський, д.ф.н. В.І. Онопрієнко, к.г.-м.н. А.І. Шевченко, к.б.н. М.В. Шевера, к.і.н. С.М. Кіржаєв, к.б.н. І.Р. Алексеєнко) крім іншого взяли на себе опрацювання архівів і публікацію за редакцією академіка К.М. Ситника листування видатного вченого з академіками О.О. Богомольцем і М.П. Василенком, В.І. Липським і О.В. Фоміним, а також із математиками [30–33]. Ці матеріали було надруковано вперше, і вони стали гідним продовженням публікацій епістолярної спадщини вченого, після листів А.Ю. Кримському [21].

Вивчення рукописного спадку В.І. Вернадського зумовило підготовку до друку ранньої незакінченої статті «Угорская Русь с 1848 г.» (1880–1885), невідомого рукопису «Заметки, выписки и библиография об Угорской Руси и угроруссах» (1889), а також коментарів до них. Публікація «Про Угорську Русь» [34] змушує по-новому подивитися на особливості становлення видатного вченого,

свідчить про його різнобічні інтереси, глибокі знання і власний погляд на історичне минуле. У роботі В.І. Вернадський виступив на захист закарпатських українців — угорських русинів, навів цікаві нотатки й огляд деяких елементів їхньої культури.

Загалом в Україні є багато місць, пов'язаних з академіком В.І. Вернадським, але особливо його шанують на Полтавщині. З самого початку своєї діяльності Комісія підтримує зацікавленість наукової громадськості щодо творчості вченого, допомагає збереженню пам'яті про нього, бере участь в організації конференцій і зустрічей, шефствує над спеціалізованою екологічною школою ім. В.І. Вернадського у селищі Шишаки Полтавської області, опікується тамтешнім музеєм. Секретар Комісії А.І. Шевченко була автором біосферної і співавтором меморіальної експозиції музею В.І. Вернадського у Шишацькій середній школі, оформленої Полтавським художнім фондом. Її зусиллями розроблено історико-природничу програму для музею і школи. Бували тут з метою допомоги, читання лекцій, спілкування академики НАН України М.В. Новіков, К.М. Ситник, О.С. Онищенко, А.Г. Наумовець, секретарі та інші члени Комісії. Створенню експозиції та розвитку природничої й екологічної освіти завжди сприяли Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського та інститути НАН України: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного, Інститут геологічних наук, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка, Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля, а також Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського та деякі інші установи. Вони передавали колекції мінералів, хімічне обладнання і реактиви, комп'ютери, книжки, допомагали у створенні екологічної стежки. Великі ентузіасти й гостинні господарі, директори школи В.В. Хурса і В.С. Чмир неодноразово бували гостями Комісії та виступали на читаннях з питань збереження спадщини і вшанування пам'яті видатного вченого.

Садиба Вернадських на Бутовій горі у Шишаках, спроектована Василем Кричевським — автором проекту знаменитого будинку Полтавського губернського земства, була улюбленим місцем перебування родини. Тут гостювали професори О.О. Корнілов і І.М. Гревс, академік С.Ф. Ольденбург, князь Д.І. Шаховської. Будинок було пограбовано й підпалено в 1918 р., однак як архітектурна споруда він залишився у професійному полі зору архітекторів Полтавщини, студентів і викладачів Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Комісія разом із Президією НАН України неодноразово намагалася організувати його відбудову. Розроблений професором, к. арх. В.М. Губарем та Ж.І. Іщенко проект реконструкції садиби [35] розглядали на засіданнях Комісії в різні роки (1994, 2008, 2009, 2012). З 1994 р. у Полтаві в тісній співпраці з НАН України діє Благодійний фонд В.І. Вернадського [36], співorganizатором якого є Комісія. Можна сподіватися на позитивні перспективи відновлення садиби В.І. Вернадського на Бутовій горі, оскільки вже давно опрацьовано архівні матеріали, підготовано проектну документацію і НАН України зацікавлена у цьому проекті.

Останнім часом проводяться дослідження діяльності академика В.І. Вернадського на Полтавщині, де він не лише відпочивав упродовж 1896–1917 рр., а й плідно працював над ученням про живу речовину, здійснював екскурсії, брав участь у роботі Полтавського природничо-історичного (краєзнавчого) музею, обмірковував свої подальші праці, особливо в 1917–1918 рр. Комісія і місцеві дослідники ще наприкінці 1990-х років розпочали пошуки матеріалів для підготовки великої публікації про перебування і діяльність вченого на Полтавщині. У Кременчуці й Полтаві за підтримки Комісії регулярно організують міжрегіональні науково-практичні конференції, що сприяють не тільки популяризації ідей вченого в галузі освіти, природознавства і філософського світогляду, але й спонукають до нових наукових пошуків та звернення до першооснов. У 2008 р.

вийшла друком книга «В.І. Вернадський і Полтавщина» [37], в якій змальовано коло його спілкування, подано нові, раніше неопубліковані праці та листи, а також наведено бібліографію видань, що висвітлюють зв'язки вченого з цим краєм. У Полтавському і Кременчуцькому краєзнавчих музеях розгорнуто експозиції, присвячені В.І. Вернадському, видано книгу О.О. Ігнатенка «Кременчуцька бібліографія В.І. Вернадського» [38].

Готуючись до святкування 150-річчя від дня народження академіка В.І. Вернадського, наукова громадськість України намагається вийти на новий рівень осмислення ідей і наукової спадщини, продуктивної суспільної діяльності й далекоглядних передбачень геніального вченого. Його дивовижне, глибоко сучасне сприйняття проблем і завдань науки, символом і уособленням якої він став, залишається невичерпним джерелом для розвитку багатьох галузей знань. Важливим кроком до нового погляду на величну постать В.І. Вернадського стала видана в НАН України ювілейна серія «Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського» під керівництвом Редакційної ради на чолі з академіком Б.Є. Патоном. Це, ініційоване Комісією ще в 2008 р., видання вийшло в семи томах, насичених тематично об'єднаними працями, документами й архівними матеріалами, більшість з яких або стосуються наукового й духовного зв'язку вченого з Україною, або були тут написані, або є найважливішими для розуміння його ідей та поглядів.

Багато думок В.І. Вернадського не можна звести до спрощених схем і рішень, вони нетривіальні й часто новаторські. У спільній монографічній праці д.ф.н. І.І. Мочалова й одного з членів Комісії д.ф.н. В.І. Онопрієнка «В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек» [39] розглянуто специфіку розуміння проблем наукового світогляду. Ця робота дала поштовх для аналізу відносин науки й держави, вивчення процесів проникнення науки в державне життя, усвідомлення необхідності історичного аспекту в будь-якому науковому дослідженні, а також повернення до розгляду концепції ноосфери.

Нині, з наближенням ювілею академіка В.І. Вернадського, зростанням потреби в розробленні стратегії свідомого керування взаємодією суспільства і природи, загостренням проблем, пов'язаних із глобальною кризою, спостерігається прагнення повернутися до витоків учення про біосферу та її подальший розвиток, переосмислити інтелектуальну спадщину вченого. Члени Комісії вже давно активно обговорюють хибне сприйняття суті й проблем екології, ролі живої речовини у функціонуванні біосфери, концепції ноосфери [40–44]. Розвиваючи біосферні підходи і розуміючи важливість живої речовини для життя на Землі, академік К.М. Ситник і д.б.н. О.О. Протасов нещодавно запропонували започаткувати нову наукову дисципліну — диверситологію, як «науку про біорізноманіття, що визначається не лише за сумою елементів, а й за їхньою частотою і відносною густиною» [41]. Об'єктом цієї науки є склад і кількісні співвідношення біотичних елементів екосистем, біомів і живого покриву Землі (живої речовини). Дотримуючись цих поглядів і спираючись на вчення про живу речовину, О.О. Протасов у своїй спеціалізованій монографії [45] аналізує на прикладі гідросфери проблеми окремого і цілісного в системі біосфери, підкреслює значення «пленок сгущення життя» на межі середовищ, про які писав ще В.І. Вернадський.

Нові напрями природознавчих пошуків торкаються і ноосфери як якісно нового еволюційного етапу розвитку біосфери, якому притаманні геологічні та соціальні фактори розвитку. В.І. Вернадський писав, що «*біосфера ХХ століття превращается в ноосферу, создаваемую прежде всего ростом науки, научного понимания и основанного на ней социального труда человечества*» [17]. Тому поряд із виробничою діяльністю людини сьогодні для прогресивного розвитку не менш важлива і наукова складова. Ідеологія ноосферизму може запанувати в Україні в разі, якщо держава організує розроблення і втілення стратегії сталого розвитку в умовах глобалізації на 20–25 років [40]. Біоцентризм, як результат розвитку екологічного

мислення і відповідь на виклики сьогодення, має спонукати не лише до вивчення живого, а й до відповідальності кожного за збереження та виживання всього живого на Землі.

Ідеї, закладені видатним ученим В.І. Вернадським, не вичерпано, і наше завдання полягає в їх вивченні, творчому розвитку, якнайширшому втіленні в життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Патон Б.Є. Академік В.І. Вернадський — великий вчений і мислитель // Вісник АН УРСР. — 1988. — № 7. — С. 3–10.
2. Шевченко А.І., Стеценко М.С., Демедюк Ю.М. Відзначення 125-річчя з дня народження академіка В.І. Вернадського на Україні // Вісник АН УРСР. — 1988. — № 7. — С. 92–95.
3. Сытник К.М., Стойко С.М., Апанович Е.М. В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. — 2-е изд., испр. и доп. / АН УССР. — К.: Наук. думка, 1988. — 366 с.
4. Мочалов И.И. Владимир Иванович Вернадский. — М.: Наука, 1982. — 488 с.
5. Вернадский В.И. Дневники 1917–1921 (окт. 1917 — янв. 1920) / сост.: М.Ю. Сорокина, С.Н. Киржаев, А.В. Мемелов, В.С. Неаполитанская; отв. ред.: К.М. Сытник, Б.В. Левшин. — К.: Наук. думка, 1994. — 272 с.
6. Вернадский В.И. Дневники 1917–1921 (янв. 1920 — март 1921) / сост.: С.Н. Киржаев, А.В. Мемелов, В.С. Неаполитанская, М.Ю. Сорокина; отв. ред.: К.М. Сытник, Б.В. Левшин. — К.: Наук. думка, 1997. — 327 с.
7. Vernadsky V.I. La Géochimie. — Paris: Alcan, 1924. — 404 p.
8. Vernadsky V.I. L'autotrophie de l'humanité // Rev. Gen. Sci. — 1925. — V. 36, N 17–18. — P. 495–502.
9. Вернадский В.И. Биосфера. — Л.: Науч. хим.-техн. изд-во, 1926. — 146 с.
10. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере // Успехи соврем. биологии. — 1944. — Т. 18, № 2. — С. 113–120.
11. Vernadsky V.I. The Biosphere and the Noosphere // American Scientist. — 1945. — V. 33, N 1. — P. 1–12.
12. Чтения академика Владимира Ивановича Вернадского (1991–1992): сб. науч. тр. / под ред. К.М. Сытника, Я.П. Дидука, Ю.А. Храмова и др. — К.: Наук. думка, 1994. — 144 с.
13. Сытник К.М. Перший президент Української Академії наук // Вісн. НАН України. — 2008. — № 3. — С. 44–54.
14. Сытник К.М. Творець і перший президент Української Академії наук Володимир Вернадський // Світогляд. — 2008. — № 3. — С. 10–17.
15. Онопрієнко В.І. Ідеї академіка В.І. Вернадського на тлі проблем організації науки // Вісн. НАН України. — 2008. — № 9. — С. 49–53.
16. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление: ученый о новом моральном порядке / публ. подгот. В.С. Неаполитанская // Век XX и мир. — 1987. — № 9. — С. 38–43.
17. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / сост. Ф.Т. Яншина. — М.: Наука, 1991. — 272 с.
18. Сытник К.М., Шмиговська В.В. Володимир Вернадський і Академія. Серія «Президенти Академії наук України». — К.: Наук. думка, 2006. — 312 с.
19. Вернадський В.І. Вибрані праці. — К.: Наук. думка, 2005. — 302 с.
20. Сытник К.М. Учений, мислитель, організатор науки: до 120-річчя від дня народження В.І. Вернадського // Вісн. АН УРСР. — 1983. — № 8. — С. 87–95.
21. Сытник К.М., Апанович Е.М., Стойко С.М. В.И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. — 1-е изд. / АН УССР. — К.: Наук. думка, 1984. — 236 с.
22. Добров Г.М., Онопрієнко В.І. В.І. Вернадський — організатор науки на Україні // Вісн. АН УРСР. — 1988. — № 3. — С. 81–92.
23. Онопрієнко В.І., Депенчук Л.П. Організація науки — державне управління чи самоврядування // Вісн. АН УРСР. — 1993. — № 1. — С. 23–32.
24. Матвеева Л.В., Ковальчук Л.В. Щоб вижила академія // Вісн. АН України. — 1993. — № 2. — С. 82–88.
25. Храмов Ю.О., Руда С.П., Кучмаренко В.А. Перший рік академії // Вісн. АН України. — 1993. — № 10. — С. 12–31.
26. Сытник К.М., Багнюк В.М. Він бачив через століття // Вісн. НАН України. — 2003. — № 2. — С. 51–62.
27. В.І. Вернадський. Громадянин. Вчений. Мислитель. Праці вченого та література про нього з фондів Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського Академії наук України: бібліогр. покажч. / уклад. С.О. Задоя, І.А. Певзнер. — К.: Наук. думка, 1992. — 95 с.
28. В.І. Вернадський. Вчений. Мислитель. Громадянин. Праці вченого та література про нього з фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: бібліогр. покажч. / уклад. Л.В. Беляєва, Л.С. Новосолова та ін. / НАН України, НБУВ. — К.: Академперіодика, 2003. — 260 с.
29. Багров М.В., Ена В.Г., Лавров В.В. и др. В.И. Вернадский и Крым: люди, места, события. — К.: Либідь, 2004. — 312 с.
30. Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского. Письма украинским академикам Н.П. Василенко и А.А. Богомольцу / сост. С.Н. Киржаев, В.А. Толстов; ред. К.М. Сытник. — К., 1991. — 46 с.

31. Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского. Письма В.И. Липскому (1919–1936) / сост. Т.В. Андрианова, М.В. Шевера; ред. К.М. Сытник. — К.; Кременчуг, 2002. — 27 с.
32. Из эпистолярного наследия В.И. Вернадского. Письма А.В. Фомину (1929–1934) / сост. М.В. Шевера, вступ. ст. К.М. Сытник, Т.В. Андрианова. — К., 2010. — 25 с.
33. Переписка с математиками / сост. М.И. Кратко, МГУ им. М.В. Ломоносова. — М., 1996. — 112 с.
34. *Мазурок О., Пеняк П., Шевера М.* Про Угорську Русь / вступ. ст. К.М. Ситник. — Ужгород, 2003. — 94 с.
35. *Губарь В.М., Іщенко Ж.І.* Про відновлення садиби В.І. Вернадського на Бутовій горі // Полтавський археологічний збірник. — 1994. — № 3. — С. 132–136.
36. *Пятаченко В.І., Горик А.В.* Тропой Вернадського на Бутовій горі // Ноосфера. — 2003. — № 16. — С. 40–42.
37. В.І. Вернадський і Полтавщина: факти, документи, бібліографія / уклад. В.М. Самородов, С.Л. Кигим; наук. ред. К.М. Ситник. — Полтава: Полтав. літератор, 2008. — 260 с.
38. *Игнатенко А.А.* Кременчугская библиография академика В.И. Вернадского — Кременчуг: ПринтЛюкс, 2008. — 112 с.
39. *Мочалов И.И., Оноприенко В.И.* В.И. Вернадский: Наука. Философия. Человек. — Кн. 1. Наука в исторических и социальных контекстах. — М.: ИИЕТ им. С.И. Вавилова РАН, 2008. — 408 с.; Кн. 2. Наука и ее инструментарий: логико-методологические аспекты. — К.: Информ.-аналит. агентство, 2012. — 631 с.
40. *Ситник К.М., Чотик В.І.* Біоцентризм і глобалізм // Вісн. НАН України. — 2009. — № 12. — С. 8–12.
41. *Ситник К.М., Протасов О.О.* Міжнародний рік біорізноманіття та перспективи розвитку диверситології // Вісн. НАН України. — 2010. — № 3. — С. 13–15.
42. *Голубець М.А.* Кілька постулатів академіка В.І. Вернадського як заповіт всесвітньому людству на ХХІ століття (з погляду еколога) // Вісн. НАН України. — 2012. — № 10. — С. 12–25.
43. *Ситник К.М.* Ноосфера: міфи і реальність // Вісн. НАН України. — 2003. — № 5. — С. 45–53.
44. *Дідух Я.П.* В.І. Вернадський і сучасна екологія // Вісн. НАН України. — 2003. — № 5. — С. 53–59.
45. *Протасов А.А.* Жизнь в гидросфере. Очерки по общей гидробиологии. — К.: Академперіодика, 2011. — 704 с.

Стаття надійшла 19.03.2013 р.

К.М. Сытник, Т.В. Андрианова

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного
Национальной академии наук Украины
ул. Терещенковская, 2, Киев, 01601, Украина

ГЕНИАЛЬНИЙ СЫН УКРАИНЫ
В.И. ВЕРНАДСКИЙ

В статье, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.И. Вернадского, дан обзор деятельности ученого и его связей с Украиной. Представлен краткий очерк деятельности Комиссии по разработке научного наследия академика В.И. Вернадского НАН Украины со времени ее основания, освещено участие в ее работе ведущих ученых НАН Украины. Показана актуальность положений В.И. Вернадского о планетарном значении растительного покрова и всего живого, изложенных им биогеохимических принципов, а также принципов государственности и профессиональности Академии, необходимости развития широкого комплекса наук для общественного прогресса.

Ключевые слова: В.И. Вернадский, развитие науки, Украинская Академия наук, Украина, Комиссия по разработке научного наследия академика В.И. Вернадского.

K.M. Sytnik, T.V. Andrianova

Kholodny Institute of Botany
of National Academy of Sciences of Ukraine
2 Tereshchenkivska St., Kyiv, 01601, Ukraine

GREAT SON OF UKRAINE V.I. VERNADSKY

In this paper, devoted to the 150th anniversary of academician V.I. Vernadsky, the review of activity of the scientist and his ties with Ukraine is given. It is presented an essay on functioning of the Commission for study of academician V.I. Vernadsky heritage of NAS of Ukraine from its foundation; participation of leading NAS scientists in Commission's work is described. It is stressed that Vernadsky's statements about the global significance of vegetation and every living thing become topical. Vernadsky worked out biogeochemical principles and important concept of state-scope thinking and professionalism of the Academy, development of a wide range of sciences for progress.

Keywords: V.I. Vernadsky, progress of science, Ukrainian Academy of Sciences, Ukraine, Commission for study of academician V.I. Vernadsky heritage.